

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE BUCUREȘTI

PORTRETUL MODELAT

Figura umană de teracotă

în Antichitate și modernitate

Teză de doctorat în arte vizuale

Domeniul de doctorat: arte vizuale

Doctorat profesional

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Arh. Dragoș Gheorghiu

Doctorand:

Petreanu Irina Maria (Bălan)

BUCUREȘTI, 2024

Cuprins

ARGUMENT	4
INTRODUCERE	6
METODOLOGIE	12
Cap. 1. NOȚIUNI GENERALE	
DESPRE PORTRETUL MODELAT	
ÎN ISTORIA ARTEI	13
1.1. Portretul modelat în preistorie și Antichitate	14
1.2. Portretul sculptat și modelat – analiză diacronică în era noastră	37
1.3.	
Cap. 2. TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN SCULPTURĂ	52
2.1. Auguste Rodin	53
2.2. Marino Marini	58
2.3. Giacomo Manzù	67
2.4. Pablo Picasso	71

2.5. Dimitrie Paciurea	77
2.6. Gheorghe Anghel	82
2.7. Ceramica modernă și contemporană	85
Cap. 3. METODE ȘI TEHNICI DE MODELAJ – TERACOTA	90
3.1. Teracota – tehnici și procedee	91
3.2. Portretul în teracotă	102
Cap. 4. ARTA PERSONALĂ	117
4.1. Statuetele de Tanagra – subiect de inspirație și reflecție	118
4.2. Considerații personale în abordarea temei	151
4.3. Rute de cercetare personală	157
4.3.1. Partea conceptuală	157
4.3.2. Tranziția de la concept la tehnică	165
4.3.3. Partea tehnică	168
4.3.4. Transpunerea conceptelor și tehnicilor	
în lucrări personale	182

BIBLIOGRAFIE **227**

LISTA ILUSTRĂȚIILOR **250**

ANEXA 1

PUBLICAȚII SAU PARTICIPĂRI LA SESIUNI ȘTIINȚIFICE

ANEXA 2

EXPOZIȚII DE GRUP ȘI PERSONALE

Rezumat

Teza aceasta, prezintă parcursul istoric al portretului modelat, cu precădere cel lucrat în teracotă, începând cu lumea antică și terminând cu modernitatea.

În *Argumentul* este subliniata funcția simbolică a imaginii pentru structura gândirii umane, citând câțiva filozofi și psihologi care au fost preocupați și au scris despre acest subiect: Bergson, Jung, Jean Piaget. Ceva mai departe, se dezvoltă câteva idei privitoare la funcția și la rolul artei în Antichitate, subliniind conceptul de artă ca replică fidelă a lumii fizică, așa-numitul *mimesis* dezbătut de gânditorii greci.

În *Introducere* se insistă pe termeni ca *artă* și *operă de artă*, subliniindu-le atât valențele cognitive, cât și cele strict estetice, de ordonare a lumii în care trăim. Oridnea cultivată prin artă presupune anumite reguli, dar și cultivarea valorilor tradiționale din care se nasc apoi formele noi de exprimare și de limbaj artistic. Nu este ocolită nici abordarea unor idei despre statutul artistului, insistând pe starea de meșteșugar pe care o subliniază mai mulți autori vechi: Platon și Aristotel, pentru lumea greacă; Cicero sau Plinius cel Tânăr, pentru lumea romană.

În același capitol este accentuată o temă importantă pentru întreg domeniul artelor, anume cea referitoare la înțelegerea operei de artă. Pentru această temă se dezvoltă noțiunea de cod necesar descifrării unei opere de artă, subliniind perechile de termeni cu o importanță deosebită în acest sens: semnificat/ semnificant, plăcere estetică/ încântare estetică, contemplație/ distracție, înțelesul secundar/ înțelesul intrinsec (al interpretării iconologice). Citatele folosite din autori ca E. Panofsky, Pierre Bourdieu, Raymond Ruyer, Boris de Schloezer și Walter Benjamin încearcă să lămurească și mai bine aceste subiecte de importanță majoră.

Într-un capitol foarte scurt, cel de *Metodologie*, reies căutările spre precizarea intențiilor artistice privind portretul și autoportretul, precizând și zonele de influență personală din arta universală (Marino Marini, Giacomo Manzù, Auguste Rodin, dar și arta Greciei Antice). Este punctată și o idee care reflectă o preocupare specială, autoportretul ca terapie (o idee de influență jungiană).

În *Capitolul 1* ne apropiem de portretul tridimensional, explicându-i parcursul în istoria artei cu începuturi din preistorie și Antichitate, până în contemporaneitate. Acest parcurs punctează descoperirile arheologice de statuete din peșterile preistorice, iar mai apoi cele din civilizațiile mai cunoscute: Mesopotamia, Anatolia, Asiria, Fenicia, Egipt, Grecia veche. Este subliniată ideea de continuitate în evoluția portretului din aceste culturi, subliniind cu precădere diferențele stilistice inerente. Întregul excurs este ilustrat cu fotografii ale operelor de artă din aceste spații culturale străvechi.

Spre a surprinde cât mai bine analiza portretului în era contemporană, este scos în evidență parcursul principalelor idei europene privind estetica: cele din Antichitate (*regula*), din Evul Mediu (termenul *ars*), din Renaștere (separarea artelor frumoase de meșteșuguri), din Iluminism (empirismul) și Modernism.

Pentru a sublinia principalele concepte și zonele de interes ale Modernismului, sunt folosite câteva citate din câțiva interpreți sau exponenți mai cunoscuți ai fenomenului: John Barth, Ezra Pound, Umberto Eco, Clement Greenberg, Jean Baudrillard.

Teza se concentrează apoi, în mod special, pe evoluția sculpturii moderne, amintind principalele curente de evoluție: Art Nouveau, cubismul, abstractizarea geometrică, De Stijl, suprematismul, constructivismul, dadaismul, suprarealismul, futurismul, formalismul, expresionismul abstract, Pop-Art, minimalismul, Land art, arta conceptuală, instalația ș.a.

Continuă cu exemplificări detaliate ale principalilor exponenți, ilustrând întreaga digresiune cu fotografii ale unor opere de artă cu influență majoră în evoluția parcursului sculptural.

Capitolul 2 este dedicat atât perpetuării tradiției în sculptură, cât și inovațiilor desfășurate de-a lungul vremii. Pentru a sublinia aceste două aspecte complementare, sunt folosite operele unor nume foarte cunoscute în evoluția istoriei artistice: Auguste Rodin, Marino Marini, Giacomo Manzù și Pablo Picasso. Am abordat însă și spațiul autohton, detaliind asupra operelor lui Dimitrie Paciurea și Gheorghe Anghel. În ultimul subcapitol ne apropiem de subiectul ceramicii, care este surprinsă de-a lungul moderității și erei contemporane.

În *Capitolul 3* al lucrării sunt evidențiate câteva probleme ținând de tehnica modelajului în teracotă. După o scurtă introducere în subiectul teracotei, sunt descrise principalele procedee de

lucru cu ea, începând cu procesul de obținere a teracotei și continuând cu pregătirea argilei, tehnica matriței, cu modelarea manuală, apoi cu uscarea și cu arderea obiectelor din teracotă.

Reiese apoi un scurt istoric al utilizării teracotei în câteva culturi și etape temporale importante: Grecia Antică, Etruria, Renaștere, era victoriană, Art Nouveau.

Pentru aspectul contemporan al utilizării teracotei sunt surprinse câteva aspecte din operele unor artiști ca Antony Gormley și Rachel Whiteread, subliniind două aspecte foarte importante pentru epoca noastră ale lucrului cu teracota: cel ecologic și cel ținând de sustenabilitate.

Al doilea subcapitol se apropie de subiectul portretului în teracotă, punctând principalele etape ale evoluției sale: Antichitatea (teracota ca suport al idealului și religiozității), Grecia antică, Roma antică, Renașterea (redescoperirea teracotei și inovația în lucrul cu ea: Donatello și Della Robbia), Modernismul (experimentarea și personalizarea în lucrul cu teracota: Picasso, Henry Moore), era contemporană (durabilitatea teracotei și diversitatea în lucrul cu ea, sustenabilitatea și ecologia abordării, tema artei și a mediului).

Pe lângă aspectul european al utilizării artistice a teracotei, sunt amintite și câteva zone sau culturi importante în care teracota a jucat un rol aparte: Asia (dinamism și detalii), Africa (expresivitate și spiritualitate), America (precolumbian și diversitate), Oceania (figurativ și funcționalitate), Orientul Mijlociu.

În *Capitolul 4* sunt dezvoltate câteva gânduri și observații asupra artei personale.

Pornind de la exemplul statuetei de tip Tanagra, este detaliat istoricul realizării tehnice a statuetei din spațiul Greciei Antice, surprinzând aspecte ținând de subiectele și destinația lor, de tehnica realizării, de artizani și ateliere, de modelare, matrițare, ardere și colorare. Multă informație face referire la simbolismul funerar al majorității statuetei din acea perioadă. O parte consistentă a capitolului surprinde diferitele tipuri de statuete dedicate zeiței Afrodita: "Afrodita dezlegându-și sandaia", "Afrodita anadyomene", "Afrodita cu Eros pe umăr", "Afrodita sprijinită de o coloană", "Afrodita kourotropos așezată sau în picioare". Într-un mod similar am prezentat și diferitele tipuri de statuete închinată zeului Eros: sprijinit de coloană, mellephobos, cu animale, citind un diptic.

După mai multe considerații teoretice documentate, privind obiectul artistic, în general - și cel contemporan, cu precădere - sau conceptele de formă și de conținut ori cele referitoare la statutul creatorului de artă, la principiile sculpturii și la percepția estetică, lucrarea se încheie cu niște rute ținând strict de cercetarea personală, exemplificând (implicit cu aspecte privind partea tehnică) prin lucrările personale ținând de zona autoportretului.

CUVINTE CHEIE

Portret tridimensional ; Teracotă ; Antichitate ; Modernitate ; Artă ; Mimesis ; Sculptură modernă ; Autoportret ; Art Nouveau ; Cubism ; Abstractizare ; Suprerealism ; Minimalism ; Arta conceptuală ; Tradiție ; Inovație ; Modelaj ; Teracotă ; Estetica ; Sustenabilitate ; Symbolism funerar, Statuete Tanagra.